

text de la carta que escriví Vielé-Griffin a Gassol després de llegir la *Cavalcada* en versos catalans:

Cher Poète: Ces beaux rythmes catalans, dont vous avez revêtu mon poème, en traduisent le mouvement et la musique, encore mieux que la fidèle version anglaise qu'en fit Stuart Merrill.

Ce m'est une nouvelle occasion pour admirer la souplesse et la force de la noble Catalunya, si riche en beaux artistes, poètes et écrivains, depuis un long passé où se perpetue une fière tradition de Beauté depuis le temps où les troubadours catalans infusaient le génie de leur race à la Renaissance italienne.

Ce symbole de la poursuite victorieuse d'un Idéal — car la Justice et la Beauté sont une — cette "Chevauchée", n'en avez-vous pas vécu l'aventureuse ivresse?

Je garde précieusement votre harmonieux manuscrit, où je lis, maintenant, de l'histoire. — Francis Vielé-Griffin. — Champagne de Dordogne, le 24 Mai 1932.

Per aquesta noblesa en el seu amor a Catalunya, per la puresa del seu gest en visitar i confortar els joves patriotes catalans empresonats a La Santé de París, per la bellesa de veure erigida la seva ancianitat gloriosa de poeta al costat de Francesc Macià, i per agraïment al seu guiatge de teoritador durant els anys de la nostra pròpia adolescència, tributem aquest homenatge d'emoció i d'admiració al Patriarca del Simbolisme, en l'hora definitiva del comiat sense retorn.

A. ESCLASANS

SUZANNE VALADON

Amb Suzanne Valadon, morta a començos de l'abril d'enguany, ha desaparegut una de les figures, si no més destacades, més simpàtiques d'aquell Montmartre de l'avantguerra que ha estat matèria generosa per a tanta literatura anecdòtica i tants llibres de memòries i records sobre aquella bohèmia artística i literària, de la qual han sortit escoles i moviments que han irradiat i marcat l'època, i noms que han assolit fama i mestratge, però que també compta, com totes les bohèmies, amb el seu contingent de talents fracassats i d'intelligències i esperances naufragades en l'alcohol i la misèria.

Suzanne Valadon es deia realment Marie-Clémentine Valadon, i havia nascut el 1867, a Limoges. Començà a guanyar-se la vida al Circ Molier, fins que un greu accident de trapezi posà fi a la seva carrera d'acròbata. Des de la seva infància tenia afició a dibuixar, però així i tot no se li acudí

de dedicar-se a l'art sinó en una forma diguem-ne subsidiària: es dedicà a fer de model. Un felig atzar la posà en contacte amb Toulouse-Lautrec, el genial esguerrat, el qual es va fixar en els croquis al llapis i els olis que omplien les parets de l'habitacioneta de Suzanne, prop del taller de Puvis de Chavannes, que la tenia de model. Toulouse-Lautrec — autor d'un retrat admirable de Suzanne — en parlà a Renoir i a Degas. De tots dos fou model, i de Degas, a més, fou deixeblla. El terrible Degas, en efecte, consentí a dar-li lliçons, encantat pels dibuixos *méchants et souples*, com deia ell, d'aquella noia que li servia de model, i no per a les ballarines, sinó per als joqueis.

Pel Nadal del 1883, Suzanne posa un fill al món, i per això Renoir no acabarà fins molt més tard la *Danse à la ville* i la *Danse à la campagne*, teles per a les quals ella posa. Aquest fill serà pintor gràcies a sa mare, i famós abans que ella.

De moment, el fill és inscrit al registre civil sota el cognom de la mare i la menció: "pare desconegut". Però segons el documentadíssim llibre de Tabarant, el pare és un obscur pintor parisenc anomenat Boissy, borratxo incorregible, que empastifava teles i les apilava, sense ni tan sols basquejar-se per vendre-les. Aquest Boissy no deixarà el seu nom al seu fill; li llegirà en canvi una feixuga herència de dipsòman.

Més tard, Suzanne es casa amb "un home perfectament distingit", però que no volgué mai reconèixer el fill, cosa que féu un dels seus amics, un *aimable catalan*, diu Yaki; *homme de lettres, journaliste, peintre, architecte, une des plus sympathiques figures de l'Espagne contemporaine*, diu Tabarant. Aquest català, que acompanyat de dos testimonis es presentà, el 8 d'abril del 1891, a l'alcaldia del districte a reconèixer el fill de Suzanne, es deia Miquel Utrillo i Molins.

Sembla que els darrers anys de la seva vida, el nostre Miquel Utrillo, si la conversa requeia sobre aquest afer, no defugia, sense tampoc afirmar-la, la paternitat de Maurice Utrillo, i el seu fill — el qui un temps es signà Miquel Utrillo Jr. — tornà de París proclamant-se convençut d'ésser germanastre del pintor. Però això són històries de família...

Suzanne passa un veritable calvari per arrencar el seu fill de la dominació de la beguda. Tot just acaba de sortir del col·legi, que ja cal sotmetre'l a cures de desintoxicació. El Dr. Ettinger recomana d'encarrilar-lo cap a la pintura com un derivatiu del seu terrible vici; però Utrillo no s'hi decanta gens, sinó que es fa uns grans tips de llegir obres de ciència, per a la qual sembla tenir gran disposició.

Finalment, però, Suzanne aconseguí fer del seu fill un pintor. No sols li posà a les mans els pinzells i els cinc colors fonamentals, sinó que orientà la seva pintura. Al principi, Utrillo tractava el motiu en plena pasta, a la manera de Monticelli; però després, sota la influència de sa mare, treballà menys de pressa, amb més economia de matèria, i cultivà els matisos, abans negligits en benefici del contrast.

En un gran armari del seu taller, Suzanne apila les teles del seu fill, pensant que podran ésser-li un ajut si ella arribava a faltar, car Utrillo, que sovint pagava els taverners amb teles seves que després s'han venut a milers de francs, no tenia res de previsor. El vici era més fort que ell, l'empenyia amb una força cega, a despit dels remordiments i de la pietat filial que l'empeny a signar les teles "Maurice Utrillo V.", la darrera lletra en homenatge a sa mare.

Per aquells temps en què Suzanne festeja amb André Utter, pels volts del 1910, sovint troben, en llurs passeigs sentimentals per Montmartre, Utrillo dormint en algun carreró immediat al Sagrat Cor, i entre tots dos se l'emporten a casa.

Llavors André Utter, que tot just voreja la vintena, és encara un obrer que debuta, encoratjat i pilotat per Suzanne, de la qual serà el marit. A Utter es deu un retrat tràgic i punyent d'Utrillo que figura en el frontispici del llibre de Carco — dedicat a Suzanne Valadon — *La légende et la vie d'Utrillo*.

Són els temps que han pasat a la història de Montmartre com l'època del *Lapin à Gill* (o *Lapin Agile*, car els cronistes no estan d'acord), la famosa taverna de les parets de la qual pengen obres de Poulbot, Suzanne Valadon i Utrillo; on concorrien Picasso, Van Dongen, Derain, Mario Meunier, Carco, Mac Orlan, Max Jacob, Jehan Rictus, els malaguanyats Apollinaire, Toulet i Jean Pellerin, i l'actor Dullin que hi recitava Villon i Ronsard; on Roland Dorgelès convertí Lolo, l'ase de l'amo, en "sociétaire" dels Independents sota el nom de Joachim Raphaël Boronali, autor de la tela futurista *I el sol es pongué sobre l'Adriàtic*, pintada pel dit ase amb un pinzell lligat a la cua...

Utrillo passa temporades en sanatoris i clíniques, on sa mare el reclou sempre que pot, perquè hi segueixi tractaments de desintoxicació; però així que en surt recau en el seu vici. A l'últim acaba vivint en el taller que Suzanne i el seu marit tenen a París — en el qual han viscut Friesz, Dufy, Galanis, Léon Bloy i Reverdy — i, els estius, a Saint-Bernard (Ain), també amb la mare i el padrastru, fins que es casa amb Lucie Pauwels, a la qual Suzanne traspassa en part — després d'una crisi de gelosia maternal — la feina de vetllar per l'alcohòlic que, d'ésser abandonat, hauria fet la tràgica fi del seu amic Modigliani.

Utrillo, pintor gràcies a la seva mare, conquistà — ja ho hem dit — la celebritat abans que ella. L'ascensió de Suzanne com a pintora, en efecte, ha estat lenta, àdhuc després de la guerra i la inflació general que la seguí.

Suzanne Valadon havia començat a pintar en un temps en què la pintura femenina, fora de l'exquisida protegida dels impressionistes, Berthe Morisot, tenia per exponents Rosa Bonheur i Louise Albéma, i el realisme cru de Suzanne només podia trobar acollida en medis molt restringits.

Per la seva banda, la pintura de Suzanne sofria una humanització progressiva, de dulcificació del seu talent aspre i un xic agressiu.

Suzanne Valadon havia assimilat l'ensenyament de Degas, segons el qual el dibuix ensenya abans que el color. Res de *flou* en les seves teles; un ribet,

emprat a la manera dels decoradors, ressegueix i delimita els contorns.

És freqüent que la dona, així en la literatura com en l'art, copsi les característiques d'una època i les amalgami. Suzanne Valadon n'és un exemple; però l'amalgama és tan reeixida, que la seva obra té un accent viu i personal.

A més de molts dibuixos a la pedra dura, la seva obra comporta natures mortes, interiors familiars, paisatges tranquils de la Borgonya — per la qual quasi havia deixat Montmartre des de fa alguns anys, — un retrat de Maurice Utrillo (1921) i, sobretot, un bon nombre de nus, gènere en el qual havia excel·lit fins al punt d'ésser considerada la dona pintora més realista del nu. Al Museu del Luxemburg hi ha d'ella *La chambre bleue* i *Bouquets*. Berthe Weill, que havia acollit l'obra de Modigliani, el "Portique" i altres galeries han exposat diversos conjunts de Suzanne i el seu fill. L'ex-president Herriot prologà el catàleg d'una d'aquestes exposicions.

JUST CABOT

SWEDENBORG

El 29 de gener s'esqueia el 250^è aniversari del naixement de Swedenborg, que fou commemorat arreu del món pels seguidors de les seves doctrines i pels admiradors del seu esperit extraordinàriament complex i prolífic. Molt d'aquella passió que el poeta Donne anomenava "la sacra fam de ciència", Swedenborg viatjà de jove per diversos països i freqüentà els homes eminents del seu temps, especialment Newton, dalerós de descobrir "el secret de l'univers i de l'ànima".

Gairebé no deixà cap ram de la ciència per explorar. Fou un dels fundadors de la geologia, s'esmerçà en la mineralogia, formulà una teoria molecular del magnetisme que té, en molts aspectes, una remarcable semblança amb les teories d'avui. La seva hipòtesi sobre l'origen dels planetes és anterior a una hipòtesi similar de Kant i de Laplace. Féu una tasca important en el camp de la fisiologia i de la paleontologia, i els seus assaigs sobre el funcionament del sistema nerviós (*De cerebro, medulla oblongata et spinali; De nervii*) anticipen teories que havien d'ésser confirmades i desenrotllades al cap d'un segle i mig.

El fenomen curiós de la seva intensa activitat és la barreja dels interessos de la ciència pura, no solament amb un daler d'aplicació pràctica — l'any 1718 ideà una màquina voladora, i també havia projectat un submarí i un curiós instrument musical per als no iniciats en l'art de la música, — sinó amb els interessos de la vida pública del seu país i alhora amb les exploracions flo-